

MARIK SÁNDOR

Az író „fausti alkuja”

Beszélgetés Petrikovics Edittel, norvég szépirodalmi művek magyar fordítójával

Petrikovics Edit több mint negyven skandináv, javarészt norvég szépirodalmi mű magyar fordítója. Szakmai körökben elismert, a könyvkritikusok szerint a szavakkal jól bánt, jól adja vissza a hangulatot, a stílust. Az idei, XXV. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál után beszélgettünk a Nyíregyházáról indult műfordítóval.

– *Egy-két évtizede még alig lehetett hallani a norvég irodalomról, az utóbbi években pedig szinte nincs jelentős európai könyves esemény díjnyertes norvég szerző nélkül. Mi lehet a népszerűség titka, ha van ilyen?*

– Először is a norvég irodalom egy-két évtizede is létezett, csak lényegesen kevesebb mű jelent meg magyarul, mint manapság. Egy bő évtizede kezdődött e téren is egy jelentősebb nyitás, ahogy idővel egyre többet tud-

tunk meg a skandináv jólétről, életérzésről. Kétségtelen az is, hogy a norvég írók ma Európában a korábbiaknál sokkal ismertebbek, és nem csupán egy-két alkotó révén. Elképesztő példányszámokat produkálnak, nem ritka a százezres, és előfordul milliós is. Rangos díjakat visznek haza. Például az idén tavasszal a legnagyobb német könyves fesztivál fődíját, a „Lipcsei Könyvdíj az Európai Megértésért” nevű elismerést norvég szerző kapta. Az Európai Unió Irodalmi Díja – amelyet a legjobb új vagy feltörekvő írók számára hirdetnek minden évben – 2012-ben és 2015-ben is fiatal norvég író lett. A frankfurti könyvvásárt idén Karl Ove Knausgård hatrészes életrajzi regényének újabb kötetei uralták. Az is sokatmondó, hogy jövőre Norvégia lesz Frankfurt díszvendége.

– *Ha hazánkra és a könyves szakmára szűkítjük az érdeklődés körét, a norvég irodalom milyen rangot tudott kívívni?*

– A népszerű norvég alkotások időben megjelennek magyar nyelven is, a norvég irodalmi élet szereplői rendszeres vendégek Magyarországon. Norvég író, Jostein Gaarder – a *Sofie világa*, *A kártya titka*, a *Vita Brevis* és a *Tükör által homályosan* című könyvek szerzője – volt 2016-ban a budapesti könyvfesztivál díszvendége és övé lett a Budapest Nagydíj is. Az egyik legolvasottabb norvég író, Jo Nesbø többször is eljött könyvének bemutatójára. Tehát jó helyen állunk, Magyarország nem marad ki a könyves szakma elitjéből. A bevezető kérdésben megfogalmazott titek egyik nyitja – ha valóban van ilyen –, hogy sok könyv, azon belül pedig sok jó könyv születik manapság Norvégiában. A másik jelenség, amire érdemes figyelni, az újszerű, nyitott hangvétel. A nálunk akár a mai napig tabunak számító témákról is abszolút természetességgel írnak például a gyerekkönyvekben. Hozzá kell tennem, hogy ha könyvekről, szerzőkről beszélünk, nem lehet figyelmen kívül hagyni a háttérrel sem, azt, hogy a Norvég Királyság mára a világ egyik leggazdagabb országa lett – ami nem volt mindig így. A halászat, a sok vízierőmű, továbbá a gáz- és kőolaj-kitermelés az országot hatalmas összegekhez juttatja, amit bölcsen használnak föl. Magas az életszínvonal, az infrastruktúra és a szociális háló fejlesztése mellett sokat költenek az oktatásra, a kultúrára, tehát a jövőre. Ezen belül jut pénz a könyvkiadásra és – jó pályázatok révén – a norvég kultúra, irodalom külföldi megismertetésére is. És nem feledkezhetünk meg az utóbbi évtized skandináv krimijeinek zajos sikeréről sem, ami szintén hozzájárult ahhoz, hogy a norvég szépirodalom, gyermek- és ifjúsági irodalom felé is jelentősen megnőjön az érdeklődés.

– *Az idei Budapesti Könyvfesztiválnak is voltak norvég vendégei. Milyen fogadtatásra leltek?*

– A pódiumbeszélgetéseket, író-olvasó-találkozókat, dedikálásokat számottevő érdeklődés kísérte, viszonylag sok fogyott a könyveikből. Az egyik vendég, Maja Lunde korábban gyermek- és ifjúsági könyvek szerzőjeként volt ismert. *A méhek története* az első felnőtteknek szóló regénye, amely bel- és külföldön azonnal hihetetlen sikert aratott. Nyilván hamarosan követi egy újabb hasonló kötetet, mert ez – mint egy pódiumbeszélgetésen kiderült – egy úgynevezett *Klimakvartett* első darabja, a második kötet a vízezről szól majd. *A méhek története* Magyarországon a Cser Kiadó gondozásában jelent meg ez év elején. A könyvet eddig harminckét nyelvre fordították le, Németországban több mint 350 ezer eladott példánnyal 2017-ben a legkelendőbb könyv lett. Maja Lunde szerint minden mindennel összefügg. A méhek és az emberek közötti láthatatlan kapcsolatról mesél, amelyen akár fajunk fennmaradása is múlhat. A regény a mai kor néhány kiemelkedően fontos kérdését boncolgatja: hogyan bánunk a Földdel és annak teremtményeivel? Milyen világot és jövőt hagyunk gyermekeinkre?

– *Ida Hegazi Høyer még kevésbé ismert, de „oroszlánkörmeit” mutatja, hogy 2015-ben övé lett az Európai Unió Irodalmi Díja Bocsáss meg című könyvéért. Róla mit lebetett megtudni?*

– Ida Hegazi Høyer könyvét magyar nyelven az *Európa női szemmel* sorozatában a Noran Libro jelentette meg az idei Budapesti Könyvfesztiválra, ahová eljött a szerző is. Egzotikus személyiség, egyiptomi és dán felmenőkkel. Szociológus, főfoglalkozású író, eddig öt könyve jelent meg. A magyarul most boltokba került kötete egészen más

jelleget, mint Lunde műve, ám ő is lényeges társadalmi kérdést, problémát boncol, egy bántalmazó kapcsolatot. Egy interjúban arról beszélt, hogy ha a szerelemről van szó, képesek vagyunk nagyon messzire elmenni, hogy megvédjük a kapcsolatunkat. Még saját magunkat is hajlamosak vagyunk becsapni, csak hogy fenntartsuk a normális viszony látszatát. Könyvének főszereplőjét, egy fiatal nőt elvakítja a szerelem, képtelen helyesen értelmezni az egyre sorakozó jeleket, hamarabb hibáztatja saját magát, minthogy gyanú ébredne benne a férfi iránt.

– *Ha jobban szemügyre vesszük a norvég írók témaválasztását, a megszokottnál bátrabban kötődnek az aktualitásokhoz, a társadalmat megosztó témákhoz, jobban „belenyúlnak” azonosítható szereplőik magánéletébe. A fordító is így látja?*

– Az általam fordított könyvek rendkívül sokszínűek. Inkább azt emelném ki, hogy legyen bármilyen témájú is a könyv – családregény, bűnügyi történet, gyermekek számára írott mű – rendre valós élethelyzetekből indulnak ki és megoldásokat keresnek. Természetesen nem direkt módon, hanem avatott kézzel, irodalmi eszközökkel. Ezért lehet az olvasónak olyan érzése, hogy a norvég szerzők könyveiben az átlagosnál több a környezetvédelemhez, éghajlatváltozáshoz, egészséges életmódhoz, szociális problémákhoz kapcsolódó téma. Amit a konkrét kérdés sugall, az is jelen van napjaink norvég irodalmában. A már említett Knausgård regényfolyamának címe *Min Kamp*, ami Adolf Hitler *Mein Kampf*jának norvég megfelelője, tehát ma is elég provokatív. A sorozat első két kötetét fordítottam, a *Halál* 2016-ban, a *Szerelem* pedig 2017-ben jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában. A szerző helyenként már-már kellemetlen részletességgel taglalja a saját és családja életét, mindennapjait, nevével nevezve barátait, családtagjait – amit ex-felesége és nagybátyja nyilvánosan kifogásolt, perrel fenyegetőztek. Az író erre egy tévéinterjúban így reagált: „fausti alkut” kötött, családtagjait és barátait is feláldozta az irodalmi siker oltárán. Knausgård módszere érdekes: helyenként túlságosan terjengős, túlírtnak érzi az ember, talán lapoznia kellene, de mégis elolvassa az utolsó sorig, mert egyszerűen lebilincseli. Olvasóként is kíváncsian várom, vajon volt-e mondanivaló hat kötetre, le tudja-e kötni végig az olvasót. A lipcsei könyvdíjat kiérdemlő dokumentumregényt, Åsne Seierstad művét még nem olvastam, csak a médiából vannak információim. A cím mindenesetre elgondolkodtató. *Egy közölnünk – Egy tömeggyilkos története*. Anders Behring Breivikről és 2011-ben elkövetett szélsőjobboldali merényleteiről szól – még nagyon friss sebeket szaggat föl. Emlékeztetőül: ez már a második könyv Breivikről, az első 2014-ben jelent meg édesapja tollából: *Az én hibám? Egy apa története* címmel. Lényegében kiírta magából a fájalmát, amit fia okozott neki is.

– *Azt olvastam a konyvkritikak.blog.hu című portálon, hogy Jo Nesbø *Vér a havon* című regényét alig egy hónappal a norvég megjelenés után az ön fordításában adta ki a 2015. évi Könyvfesztiválra a skandináv krimik hazai képviselője, az Animus Kiadó. Hogyan lehet létrehozni ilyen rövid idő alatt egy kötetet, még ha karcsú is, mindössze 192 oldalas?*

– Azt is mondhatnám, hogy ez egyfajta szakmai műhelytitok, de nincs benne semmi olyan, amit ne tudhatna a nyilvánosság. Egy könyv megjelentetése rengeteg hát-

térmunkával jár. A fő teher a kiadóé, mert meg kell szerezni a kiadói jogokat, le kell fordíttatni a könyvet, aztán ott van a szerkesztő és a korrektor munkája, nyomdai kapacitást kell szerezni, s mindezekre pénzt. A korszerű technikai háttér ma már szinte hihetetlen gyorsaságot tesz lehetővé, a legtöbb időt talán a fordítás igényli. A kiadók az új könyvekről általában nem akkor szereznek tudomást, amikor azok a külföldi könyvesboltok polcaira kerülnek. Az első, eredeti megjelenést finanszírozó kiadó és a szerző ügynöksége sokat tesz azért, hogy a megjelenés előtt álló könyvről ne csak a hazai olvasóközönség értesüljön, hanem a nemzetközi kiadói szakma is. Már megjelenés előtt szétküldik „beharangozóikat”, a fülszövegeket, szinopszisokat, rövid ismertetőket, esetleg könyvrészleteket. Sorozatok esetében a korábbi kiadókat soron kívül értesítik, ugyanez vonatkozik a szerzők megelőző műveit kiadókra is. Ha valami slágergyanús, együttműködés jegyében a nyomdába adott kéziratot is elküldhetik, és akár egyeztetett nemzetközi premiért is szervezhetnek. Valami hasonló történt a *Vér a havon* című kisregénnyel is, amely a szerző tizenharmadik kötete volt már. Persze volt egy különleges oka is gyorsaságnak: az Animus elérte, hogy 2015 májusában az író eljöjjön Budapestre, és itt dedikálja a kötetét. Ezt megelőzően 2012-ben, a *Denevérember* magyar kiadásának alkalmából járt nálunk.

– *A neves norvég szerzőnél maradván azt írják önről a kritikusok, hogy „Harry Hole (a norvég Piszkos Fred, vagy éppen Nesbø) magyar hangja”. Ez bizonyos mértékig kézenfekvő, hiszen ön fordította az író krimisorozatát, mind a tizenegy kötetet. Azért mégsem minden fordítóról írnak ilyen barátságos véleményt. Nagyon „elkapta a fonalat”?*

– Nesbø egy igazán eredeti személyiség, a skandináv krimi koronázatlan királyaként tartják számon. 58 éves, író, rockzenész, aki eredetileg profi labdarúgónak készült, ám egy sérülés véget vetett sportpályafutásának. Thaiföld a „szíve csücske”, sokat tartózkodik ott, ír, vagy ha nem, akkor – sziklát mászik. Színes figura, érdekes nézőpontokkal és meglátásokkal, széles érdeklődési körrel, amit az összes regénye tükröz, a gyerekeknek szólók és a krimik egyaránt. Igazából élmény fordítani őt, könnyű ráhangolódni, imádom a humorát, a stílusát. Valószínűleg ennyi a titok.

– *Mikor találkozott először fordítóként Nesbø-könyvvel?*

– Éppen tíz éve. A *Vörösbe*g volt az első önálló regényfordításom. Lehet, hogy jókor voltam jó helyen, mert utána még hat krimi következett a szerzőtől, sorozatban – valójában ekkorra érték utol a magyar kiadások az addig norvégul megjelent Nesbø-köteteket, a sorozat további tagjai pedig már a norvégiai megjelenést szorosan követve láttak napvilágot itthon is. A krimik Harry Hole-sorozatként is ismertek, mert állandó szereplőjük H. H., a renitens, alkoholproblémákkal és az aktuális bűnügyek mellett a saját démonaival is rendre megküzdő, szabályokkal nem törődő, ugyanakkor igen eredményes gyilkossági nyomozó. Az oslói rendőrség fenegyereke, aki szereti a maga útját járni. Alakját egyesek szerint a szerző magáról mintázta. Persze ezek a kötetek sosem csupán önmagért való szórakoztató bűnügyi regények, Nesbø rendszerint komoly társadalmi problémákra hívja fel a figyelmet és kritikát fogalmaz meg a visszásságokkal szemben, ezenkívül mély lélektani elemzéseket és ugyancsak össze-

tett karaktereket sorakoztat fel bennük. Magyarországon nem az eredeti sorrendben jelent meg a H. H.-sorozat, a *Vörösbegy* ugyanis eredetileg a sorozat harmadik kötete. Természetesen később az első két kötet is megjelent magyarul.

– *Miről szól ez a történet?*

– A *Vörösbegy* egy két szálon – pontosabban két idősíkon – futó történet. Harryt, aki addig gyilkossági nyomozóként dolgozott, felettesei egy baklövése után „felfelé buktatják”, és a Nemzetbiztonsági Szolgálathoz kerül, ahol jobbára unalmas papírmunkát végez. Itt akad rá egy különös jelentésre, mely szerint egy férfi egy nagyon ritka és veszélyes, Märklin típusú puskát rendelt, és Harry úgy véli, merényletre kívánja felhasználni. Nyomozása során egy igen szövevényes ügy kezd kibontakozni előtte, melynek előzményei egészen a második világháború keleti frontjának lövészárkaihoz nyúlnak vissza. Amikor a kötetet fordítottam, a *Vörösbegy* a szerző hazájában már túl volt a csúcson, csak Norvégiában több mint százezer példányban kelt el. A Harry Hole-sorozat mára tizenegy kötetre rúg, legutolsó darabja, a *Szomjútság* tavaly ősszel jelent meg magyarul.

– *A következő éveket egy, a krimiktől gyökeresen eltérő gyermekkönyv-sorozat írásával töltötte a szerző – és részben a fordító is. A Doktor Proktor-könyveket a Kolibri adja ki. A fordító számára okozott nehézséget az új profil? Mit érdemes tudni e könyvekről? Ki ez a Doktor?*

– Valójában egyáltalán nem okozott nehézséget, inkább egyfajta felüldülést hozott. Nagyon hálás feladat, jobban belegendolva szinte lubickolni szoktam a fordításban. Nesbø gyerekkönyvei rendkívül szerethetőek, ötletesek, szellemesek, gyakran kifejezetten érzékenyítő témákat is beemelnek – ennek egyébként nagy hagyománya van a skandináv gyerekirodalomban –, mindemellett mindegyik darabja tulajdonképpen egy-egy kisebb krimi. Doktor Proktor, a hóbortos feltaláló és két jóbarátja, a nagydumás, vagány, pöttöm kisfiú és az okos, kedves, mindig segítőkész kislány minden kötetben egy-egy különös rejtélyt próbál felderíteni. A főszereplők izgalmas kalandjait hihetetlen fordulatok tarkítják, és szerencsére Nesbø az abszurd humortól sem riad vissza.

– *Menyiben jelent más feladatot a fordítónak egy felhírt krimi és egy gyerekeknek szóló könyv átültetése?*

– Ha lecsupasítom a dolgot: akkor szöveg ez is, az is. Általánosságban úgy vélem, hogy egy szöveghez mindig ugyanazzal a szakmai alázattal és alaposággal kell fordulni, legyen az szépirodalom, gyerekkönyv vagy akár szórakoztatóirodalom. Anélkül megette a fene az egészet. Nyilván egy gyerekkönyv esetében vannak sajátosságok, de ugyanúgy az eredeti szöveg stíláriskoztárához kell illeszkednie a fordításnak. A krimik és a gyerekkönyvek többsége alapvetően funkcionális, jobbára akciódús próza, viszont nyilván figyelek arra, hogy egy gyerekeknek szóló műben, ha lehet, kerüljem az idegen szavak használatát. Illetve nyilván nem mindegy, hogy milyen korú gyerekeknek szól az adott könyv. Például már egy kiskamaszoknak szánt könyv esetében is érdemes képbén lenni az adott korosztály szlengjével, nehogy *cikivé* váljon az ember...

– *Nesbø az európai irodalom történetébe csupán e két befejezetlen sorozattal írja be magát – ami, természetesen, tiszteletre méltó –, vagy írt önálló könyveket is?*

– 2011–2015 között az Animus a szerző négy önálló kötetét is megjelentette, illetve a korábbi időkből, az ezredforduló tájáról ismert még a Balkánról szóló dokumentumregénye és egy novelláskötete, de ezek nem jelentek meg magyarul.

– *Alkalom nyílik itt arra, hogy megkérdezzem: hogyan történik a fordításra szánt könyv kiválasztása? Ki tesz javaslatot: a fordító, a kiadó vagy más?*

– Mivel a pénz a kiadó kezében van, a döntés joga is ott van. Persze előfordul, hogy külső ember javasol – én is ajánlottam már könyvet –, de ez ritkább. A könyves szakma jól informált, bestsellerek ritkán kerülnek meglepetésként a körforgásba. A Kolibri főszerkesztőjének, Balázs Eszter Annának két könyvvel mentem az agyára egy kis ideig. Az egyik Arne Svingen kötete volt, amelybe azonnal beleszerettem, és rendszeresen küldözgettem Eszternek a cikkeket, hogy éppen milyen díjjal tüntették ki a könyvet. Végül „hittek” nekem, és 2014-ben Magyarországon is megjelent Bart története *Magas Cé és jobbhorog* címmel. A tizenhárom éves Bart egy lepukkadt szociális bérlakásban lakik túlsúlyos, alkoholista és depressziós édesanyjával, akinek a kedvéért boksizolni tanul, de valójában sokkal jobban szeret énekelni, igaz, inkább csak a mosdóban, egyedül meri kiengedni a hangját. Bart azonban a mostoha körülmények ellenére is igyekszik pozitív maradni, megtalálja a szép dolgokat az életben és van ereje változtatni, hiszen az edzőteremben megtanulja: „A boksiz nem arról szól, hogy hányszor küldenek a padlóra, hanem hogy hányszor állsz fel onnan.” Arne Svingen egyébként nagyon termékeny író, gyermek- és ifjúsági irodalom kategóriában Norvégia egyik legolvasottabb szerzője, egy sor irodalmi elismerés birtokosa. Országszerte rendhagyó irodalomórákat tart, ahol saját művei mellett a világirodalmat is népszerűsíti. Nem titkolt célja, hogy a fiúkkal is megszerettesse az olvasást. A másik kedvencem, amiért emlékeim szerint lobbiznom kellett egy kicsit, bár a kiadóban alapvetően megvolt a hajlandóság a megjelentetésre, egy neves dán képregényrajzoló, Jakob Martin Strid gyermekkönyve, a *Hibetetlen történet az óriás körtéről*. Egy nagyon helyes, izgalmas könyvről van szó, hosszasan böngészhető illusztrációi pedig egyenesen szenzációsak, tényleg egészen kicsi kortól ajánlott olvasmány. A könyv három hőse egy hatalmas körtéből vájt hajón indul útnak, hogy megtalálja Napváros eltűnt polgármesterét. Átkelnek az Éjfékete-tengeren, ahol különféle fura szerzettel és találmánnyal találkoznak. Nagyon szerethető könyv, a barátaim, ismerőseim gyerekei imádják, a szülők pedig gyakorlatilag kívülről fűjják, annyiszor kellett felolvasniuk. Egyébként a szerzőtől a tavaly ősssel szintén a Kolibri gondozásában megjelent a *Mimbo Jimbo és a bosszú tél* ugyancsak egy nagyon jól sikerült darab.

– *Alakult már személyes ismeretség, kapcsolat szerző és fordító között, vagy „csak” a mű a lényeges?*

– Ha valakinek a könyveit sok nyelvre fordították le, mint Nesbøét például ötvenre, nyilván nem feltétlenül törekszik személyes kapcsolatra. Én is csak egy-két alkalommal találkoztam írókkal, akiknek könyveit fordítottam. Többnyire ünnepek, könyvfesztiválok idején nyílik lehetőség ilyesmire. Ez általában jellemző az írókra, nem csupán a nagy sztárookra. Ha kérdés merül fel a könyvek fordítása során, jellemzően akkor is inkább a kinti kiadóval vesszük fel elsősorban a kapcsolatot.

– *Hogyan olvassa a norvég könyveket a fordító? Úgy, mint a magyar nyelvűeket kedvtelésből vagy érdeklődésből, netán eleve eljátszik a gondolattal, hogy a könyvet érdemes lefordítani?*

– Mivel jó ideje – szerencsére – elég sok munkám van, jobbára csak azokat a norvég könyveket olvasom, amelyeket azután le is fordítok. Sem időm, sem energiám nem jut egyébre, ami nagyon sajnálatos, hiszen egy fordítónak, érthető módon, a saját anyanyelvén is rengeteget kellene olvasnia. Ráadásul egy körhintához hasonlít az egész. Én évek óta kizárólag fordításból élek, több kiadónak dolgozom, olykor kemény logisztikát igényel a határidők beosztása, ezen még van mit csiszolnom. Az év nagy részében jellemzően kora reggeltől éjszakáig dolgozom – többnyire hétvégén is. Bár ez nem panasz helye, előfordult már, hogy délben leadtam egy kéziratot és délután már kezdtem a másikkal. Ez így nyilván nem valami egészséges életmód. Mivel ezen nem könnyű változtatni, kényszerpályára helyeztem a dolgot. A párommal egy állatvédő egyesületől örökbe fogadtunk egy kutyust; így „kénytelen vagyok” naponta többször is sétálni indulni, ami nekem természetesen legalább annyira felüdülés, mint az ebnek. Időhiány ide, vagy oda. Ezeknek az egymásba érő munkáknak tagadhatatlanul anyagi oka is van, hiszen a műfordítók – bár ez aligha közismert – alapvetően nincsenek agyonfizetve. Az a tapasztalatom, hogy ha valaki nem csak évi egy-két könyvet fordít az egyéb főállása mellett, hanem kizárólag ebből él, az nem nagyon lógathatja a lábát.

– *Technikai szempontból nyomtatott könyvet szeret olvasni, vagy inkább kéziratot, netán előnyben részesíti a képernyőt?*

– Ha csak olvasom a könyvet, az eredeti nyomtatott változatot preferálom, nem szeretek képernyőn olvasni, mert nagyon fárasztó.

– *És ha fordítja is? Megfelezi a képernyőt, fölül fut az eredeti szöveg, alul gyarapodik a magyar?*

– Akkor is szeretem, ha kezem ügyében van a nyomtatott mű. Ha csak elektronikus úton kaptam meg a könyvet, akkor is kinyomtatom, hogy jobban tudjam követni. Magát a fordítást valóban megfeleztet képernyőm készítem, csak éppen függőlegesen: jobboldalon fut az eredeti norvég szöveg, baloldalon pedig a magyar fordítás készül.

– *Mi a jellemző: gyorsan kell elkészülni szoros határidőre, vagy van idő nyugodt munkára?*

– Sajnos legtöbbször gyorsan, és a határidőt tartani kell – a sok előnye mellett ez a hátulütője annak, ha sok munkája van az embernek – ráadásul több kiadótól, akiknek a megbízásait nekem kell összehangolnom. Sokszor előre meghirdetik a bemutatót, vagy éppen valamilyen alkalomra jelenik meg a kötet, mint például könyvfesztiválra, évfordulóra, ahonnan nem lehet késni. Ettől függetlenül törekszem arra, hogy egy „egészséges” ritmust alakítsak ki, hosszabb határidőkkel.

– *Hány munkafázis a jellemző? Először egy „laza” fordítás készül, amelyet aztán több menetben finomít, vagy egyből készre írja?*

– Általában nincs idő többfázisú cizellálásra, de idővel meg lehet tanulni viszonylag gyorsan is jól dolgozni. Először természetesen elolvasom a teljes könyvet, majd amikor ténylegesen hozzákezek a fordításhoz, elolvasok egy bekezdést, felfejtem a szöveget,

értelmezem, majd nekiállok, és mondatról mondatra megírom a fordítást. Az ideális persze valóban az lenne, hogy ha elkészültünk egy könyvvel, néhány napig, esetleg hétig pihentessük, majd újraolvasva javítsunk rajta. Volt már rá példa, de jellemzően azonnal a fordítás befejeztével szoktam újra végigolvasni a teljes szöveget, ahol kell, csiszolgotom, majd küldöm a szerkesztőnek. A szerkesztés után visszakapom a szöveget, végignézem a szerkesztő által javasolt módosításokat, ha kell, megvitatjuk őket, azután a megszerkesztett szöveget tördelik, majd a korrektorhoz jut, és csak mindezek után küldik a nyomdába. És persze valahol útközben a grafikusnak is továbbítok egy tartalmi ismertetőt, amely alapján hozzákezdhet a borítótérvezéshez. Ez így összességében egy hosszú, aprólékos, de szükséges folyamat.

– *Mi történik, ha abszolút ismeretlen kifejezéssel, szóval találkozunk?*

– Legtöbbször segít a szövegkörnyezet. Ha nem, akkor az interneten is fellelhető folyamatosan frissülő kétnyelvű, vagy egynyelvű szótárakban, értelmező szótárban nagy valószínűséggel találok eligazítást. Illetve eleve az interneten kereshetek egyéb szövegösszefüggést, képet stb. De végszükségben hívtam már fel fegyverboltost, kutyakiképzőt, bűnügyi technikust – s ki tudja még, ki mindenkit –, hogy segítsen megtalálni a megfelelő magyar kifejezést.

– *Hogyan közelít az esetleg előforduló szóviccekhez, humorhoz, iróniához?*

– A szóviccek esetében valóban elkél a kreativitás. Az az alapvetés, hogy a szerzői szándékot figyelembe véve a magyar olvasó számára kell működnie a poénnak, így ha a szó szerinti fordítás nem működik, igyekszem egy hasonló szóviccet fabrikálni. Ha ez végképp nem megoldható, nehéz szívvel, de elengedem a szóvicc kínálta pluszt.

– *Ha a két nyelv szókincsét hasonlítja össze, mit tapasztal? Például. Arany János 60 ezer szót használt, a legválasztékosabban fogalmazó norvég írók vajon mennyit használnak?*

– Nem találkoztam ilyen konkrét számmal. Az mindenesetre biztos, hogy a magyar nyelvű fordítás mindig hosszabb lesz, mint az eredeti norvég mű. Számomra ez azt jelenti, hogy több jelzőt, szinonimát használunk, a magyar fogalmazás oldottabb, mint a norvég. Az egyébként is közismert, hogy északról délre haladva milyen mértékben változik a nyelvhasználat, a szófukar északiaktól a bőbeszédű déliekig.

– *Erről jut eszembe, igaz-e az a felszínesen általánosító vélemény, hogy a norvég emberek kímértek, zárkózzottak, nehezen barátkozók?*

– Mindenütt vannak mogorva emberek, Norvégiában is, de nem ez az általános. A gondot az okozhatja, hogy valóban nem borulnak idegenek nyakába, de ha megtaláljuk velük a közös hangot, értékes barátságokra lehet szert tenni. Adódhat ez abból is, hogy Norvégia ritkán lakott ország, lakói szívesen mennek a természetbe egyedül is, nem az a locsi-fecsi nép – ha mondanak valamit, annak oka van. Emellett tartózkodásukból fakadóan meglehetősen konfliktuskerülők, nem ütik az orrukat feleslegesen mások dolgába, ami alapvetően elég pozitív tulajdonság.

– *Visszatérve eredeti témánkhoz: mennyire engedheti szabadjára a fantáziáját fordítás közben?*

– Az alapvető, hogy a fordító a szöveget nyelvileg helyesen, műfajához illően, tartalmilag, művészileg és stílusához hűen ültesse át egy másik nyelvre. Mégpedig úgy, hogy hiteles legyen. Mi szükséges ehhez? Mindenek előtt bőséges szakmai, művészeti, nyelvészeti történelmi ismeretek, tájékozottság mindkét ország kulturális és irodalmi irányzatainak terén, kreativitás... És sok-sok olvasás.

– *Mennyi kiegészítés, magyarázat engedhető meg egy szövegben annak érdekében, hogy a magyar olvasó megértse azt, ami a norvég olvasó számára magától értetődő?*

– Ezt patikamérlegben kell mérni. Alapvetően azt kell lefordítani, amit a szerző leírt. Szakmai szövegben lehet lábjegyzetet használni, de irodalmiban nem ajánlott. Ha valami annyira speciális kulturális utalás, hogy mindenképpen magyarázatra szorul, akkor egy félmondatban belecsempészem a szövegbe a magyarázatot. Ha erre sincs lehetőség, nos, akkor bízom benne, hogy van az olvasó keze ügyében egy okostelefon, amelyen villámgyorsan utána tud nézni annak, ami megakasztotta olvasás közben.

– *Igaz lehet, hogy a legjobb fordítást az tudja elérni, aki ugyanabban az irodalmi ágazatban szerzőként is aktív? Például, egy vers hangulatát csak egy költő tudja igazán jól visszaadni a másik nyelven.*

– Van ebben igazság, a költemények esetében mindenképpen. Én például, ha lehet, kerülöm a versfordítást, nem vagyok hozzá elég bátor. Általános érvényűen azonban nem merném ugyanezt kijelenteni. A fordítás hivatás, szakma, beszűkíteni nem szerencsés. Az természetesen nem lenne jó, ha valaki válogatás nélkül fordítana mindent ókortörténeti írásoktól úrkutatási tanulmányokig. Ezt meg kell hagyni a szakfordítóknak.

– *Kívánatos, hogy egy szerző újabb műveit ugyanaz a fordító ültesse át, aki először?*

– Sorozatok, többkötetes munkák esetében mindenképpen kívánatos lenne, hiszen fontos, hogy egységesek legyenek a kötetek. Nagyon sok olyan apróság van például a jelzőktől, a bevett kifejezéseken át a becenevekgig, amelyek a fordítói munka lenyomatát képezik.

– *Foglalkoztatja-e az, hogy nő vagy férfi az eredeti szerző? Jobban tud azonosulni egy női szerző gondolkodásmódjával, kifejezésmódjával, mint egy férfiéval, vagy túl „akadémikus” egy ilyen kérdés?*

– Személy szerint nem érzem úgy, hogy túlságosan nagy jelentősége lenne a szerző vagy a fordító nemének, én például eddig is lényegesen több férfi szerzőt fordítottam, mint nőit, de még senki sem panaszkodott amiatt, hogy „nőiesnek” érezné a fordításom, és ez bármilyen hatással van egy ellenkező nemű író szövegére. Mindössze egy alkalommal fordult elő, hogy a (férfi) kontrollszerkesztőm jelezte: ezt egy férfi soha nem mondja így. Abban a helyzetben nyilván igazat kellett adnom neki.

– *Hányan fordítanak Magyarországon eredetileg norvég nyelven írott könyveket? Hogyan osztják meg egymás közt a fordítók a munkát? Egy fordító, egy kiadó...?*

– Csak néhányan fordítunk norvégból. És még kevesebben vagyunk, akik fő munkájként teszik ezt. A fordítás mellett legtöbbször tanítanak, szerkesztenek, esetleg tolmácsolnak vagy idegenvezetőként dolgoznak. Kis létszámú szakma, általában tudunk egymásról, bár személyesen ritkán találkozunk. A legtöbb fordításom az Animus

gondozásában jelent meg, de dolgoztam, illetve folyamatosan dolgozom a Magvető, a Kossuth, a Kolibri, a Scolar, a Typotex kiadónak is – remélem, nem hagyok ki senkit. A munka úgy osztódik, hogy általában a kiadó kéri fel a fordítót, a saját szempontjai szerint. Természetesen, ha sorozatról van szó, akkor törekszenek arra, hogy ugyanaz a fordító dolgozzon a köteteken. Szempont az is, hogy ki tudja határidőre elvállalni, és – gondolom – az is közrejátszik, hogy ki fordított már hasonló témájú könyvet. Nagyon eltérő munkák vannak

– *A könyvek sokfélék, van érdekesítő, lebilincselő, és van unalmas, szürke. Ez mit jelent a fordító számára? Vagy mindegy: munka – munka...?*

– Egy érdekesítő, lebilincselő könyvet természetesen sokkal jobb fordítani, mint egy unalmasat. Szerencsémre olyan könyvet, amit rettenetesen untam volna, alig kellett fordítanom.

– *Ha ugyanannak a szerzőnek fordít újra hosszabb idő után, észreveszi a stílusbeli változást, fejlődést?*

– Természetesen. Tizenöt–húsz év a legismertebb írók esetében sem múlik el nyomtalanul, hiszen aki az első könyveinél még fiatalember volt, húsz esztendővel később már legalább középkorú, más tapasztalatokkal, más gondolkodásmóddal. Közben a nyelv is változik, a környezetről nem is beszélve. Ez egyébként érdekes tapasztalat, jó így megfigyelni írókat.

– *Mennyire bensőséges munka a fordítás? És mennyire magányos?*

– Megfordítanám a sorrendet. Azt gondolom, nagyon magányos munka a fordítóé. Persze egyéne válogatja, én mindenesetre azt szeretem, ha egyedül dolgozhatok a megszokott környezetben, magam oszthatom be az időmet, ha nincs zavaró körülmény. Az az ideális, ha az ember el tud mélyülni a fordításban, tud figyelni a részletekre, ugyanakkor a munka egészére. A bensőséges is jó jelző, de az intim talán még jobb, mert a fordító beleéli magát a szerző helyzetébe, gondolatvilágába, érzi, miért helyezi figuráit éppen abba a szituációba, amit a történet diktál.

– *Létezik tökéletes fordítás?*

– Vannak jó fordítások, és vannak még jobbak. Tökéletes, úgy vélem, nincs. Őszintén szólva, ha lenne időm és lehetőségem ötször átolvasni egy-egy elkészült fordításomat, minden alkalommal találnék egy-egy odaillőbb kifejezést, érzékletesebb jelzőt, jobb megoldást valamire. Ez egy soha véget nem érő folyamat.

– *Hogyan kötött barátságot a norvég nyelvvel, és miért éppen az?*

– Fokozatosan alakult ki. Jól hangzana, ha azt mondhatnám, hogy középiskolás koromban egy norvég diákcsoport magyarországi látogatása ösztönzött arra, hogy norvég fordító legyek – de nem teljesen így történt. A látogatás érdekes volt, mert nyugati ország fiataljaival korábban nem nagyon találkoztunk, a norvégok pedig a nyugatiakon belül is különlegesnek számítottak. Megmozgatta az én fantáziámat is. Az élet azonban ment tovább, előbb még leérettségiztem, majd ruhaipari technikus

minősítést szereztem. Ezeket az éveket ki kell egészítenem azzal, hogy egész nyíregyházi életemet a „vasúton túl” éltem meg: a konzervgyárban dolgozó szüleimmel és négy évvel idősebb nővéremmel egy kertvárosi – korábban Ságvári lakótelepi – családi házban éltünk, a szüleim a mai napig ott laknak. Így a 7. számú általános iskolába, majd a 107-es számú szakközépiskolába jártam, amely ma a Wesselényi Miklós Szakgimnázium nevet viseli. Világéletemben rengeteget olvastam, már hétévesen beiratkoztam tagja voltam a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárnak. Ez természetes volt, ugyanezt láttam a szüleimtől, a testvéremtől. Ezenkívül mindig is vonzódtam az idegen nyelvekhez. Még középiskolás éveim végén kijutottam Norvégiába egy ifjúsági fesztiválra. Amit ott láttam, lenyűgözött: az ország természeti szépsége, az emberek kiegyensúlyozottsága, a skandináv életstílus, a letisztult formák és a letisztult gondolkodásmód... Hazatérve már célzatosan kezdtem keresni a továbbtanulási lehetőségeket. Jelentkeztem az ELTE skandinavisztika szakára, ahová első próbálkozásra nem vettek fel.

– *Gondolom, újra próbálkoztott...*

– Igen, bár ugyanakkor felvettek a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola németnyelvtanári szakára, így azt az évet Szegeden töltöttem. A következő évben aztán felvettek az ELTE-re, ahol norvég alapnyelvre specializálódtam, és ahol első alkalommal nyílt lehetőségem belekóstolni a műfordításba Szöllősi Adrienne szemináriumain, akit a mai napig mentoromnak tekintek, nagyon sokat köszönhetek neki. Remek időszak volt, csak ötödév elején kapott el az idegesség, hogy norvég szakos bölcsészként vajon miből is fogok megélni. Végül beiratkoztam egy másoddiplomás képzésre a Külkereskedelmi Főiskolára, amivel párhuzamosan PR-asszisztensként kezdtem dolgozni egy nemzetközi cégnél. Időközben fotózással is foglalkoztam, amihez a szakmai alapokat Csoszó Gabriellánál és csapatánál szereztem a Kontakt Fotóművészeti Kurzusok keretein belül.

– *Mégiscsak norvég fordítóként dolgozik. Hogyan ért rébbe?*

– Eleinte úgy tűnt, legfeljebb alkalmyszerűen fogok fordítani. A legelső munkám Szöllősi Adrienne jóvoltából talált rám, aki 2004-ben időhiányba került, és megkért, hogy segítsék neki Roger Kurland *Játszóter* című regényének fordításában. Természetesen örömmel vállaltam. 2007-ben több novella-, illetve regényrészlet-fordításom is megjelent, többek között a *Huszadik századi skandináv novellák* című kötetben. Az első fordítói munkák jó referenciának bizonyultak, idővel önálló megbízásokat kaptam, az első a már említett *Vörösbegy* című krimi volt, amely 2008-ban jelent meg. Eleinte a fotózás mellett fordítottam, de 2012 óta gyakorlatilag csak műfordításból élek.

– *Befejezésül megkérem, válasszon három könyvet, amelyek a legnagyobb hatást tették önre fordítóként, amelyek legemlékezetesebbek...*

– Nehéz a választás, ennél több „szerelemgyerekem” van. ... Első helyre egy vékony kötetecskét tennék, amelyet 2015-ben fordítottam a Kolibrinek. A szerző Brynjulf Jung Tjønn, a kötet címe: *A világ legszebb mosolya*. A szerzőről annyit tudok,

hogy 1980-ban született Szöulban, Dél-Koreában, kétéves korában fogadta örökbe egy norvég család. Íróként 2002-ben debütált, eddig szinte minden könyvével elnyert valamilyen irodalmi díjat. *A világ legszebb mosolya* eredetileg 2013-ban jelent meg, és a megjelenés évében megkapta a norvég kortárs irodalom legjelentősebb elismerését, a Brage-díjat gyermekirodalom kategóriában. Egy igen vékonyka kötetről van szó, nagyon szellős sorokkal; minden egyes mondat új sorban kezdődik. A kötetnek van egy olyan szépsége – amellet, hogy tematikája is nagyon különleges –, hogy nynorsk nyelven íródott. Ehhez érdemes annyit tudni, hogy a norvég írott nyelvnek az 1800-as évek folyamán két változata jött létre: a riksmål („a birodalom nyelve”), mely a társadalom felső rétegeinek dán írásbeliségén alapul, a dán nyelv egyfajta „elnorvégosítása”; illetőleg a landsmål („a vidék/ország nyelve”), amely a norvég dialektusokból összegyűrt, mesterségesen megalkotott nyelvi rendszer. 1929 óta a riksmål hivatalos megnevezése bokmål („könyvnyelv”), míg a landsmålé a nynorsk („újnorvég”). Az egyetemen alapvetően a bokmált tanultuk és használtuk, így a fordítóként külön kihívást jelentett a nynorsk szöveg, bár azóta volt alkalmam újra nynorskból fordítani.

– *Miről, kiről szól a történet?*

– Egy kamasz fiúról, akire nyáron rátalál az első szerelem, miközben a közvetlen környezetében él a nagybátyja, aki rákbetegséggel viaskodik. Két hihetetlenül erős életesemény találkozik a fiú életében, aki lassan fiatalemberré érik, nekivág az életnek, miközben egy másik fiatalember, a nagybáty, lassan elsorvad, elkészön az élettől. Letisztult, szikár mondatokból áll az egész szöveg, ugyanakkor a téma iszonyatosan erős, mellbevágó, két kézzel szorongatja az ember szívét-lelkét. Utólag is úgy vélem, megérte sokat dolgozni a fordítással, a kötet igazi intellektuális élményt jelenthet az olvasóknak. Annak külön örülök, hogy *A világ legszebb mosolya* a kritikák, szakmai értékelések alapján személyes sikert jelent számomra is.

– *És a másik különösen emlékezetes könyv? Esetleg vidámabb témát dolgoz föl?*

– Nem vagyok biztos benne. Karl Ove Knausgård *Min Kamp*-jának már megjelent két kötete, a *Halál* és a *Szerelem*, bármelyiket ajánlom. Ellentétben az előző kis kötettel Knausgård könyvei egytől egyig vaskos darabok. Ez szintén kihívás volt, terjedelmi, nyelvi és érzelmi szempontból egyaránt. A nyelvi nehézséget a többoldalas bekezdések, olykor fél-egyoldalas mondatok okozták. A szerző szinte az egész háttértudását, érdeklődési körét beleadta ebbe a könyvbe. Így végül nagyon szerteágazó és borzasztóan személyes, sőt, intim történet lett. Az első kötet Knausgård apjához való viszonyáról, annak haláláról szól, valamint az útról, mely során a megbecsült középkorú tanárból lecsúszott alkoholistává züllik, saját anyja életét is tönkretéve. A hatkötetes regényfolyam második darabja, a *Szerelem* arról mesélt, hogyan ismerkedett meg a szerző második feleségével, a költő és író Linda Boströmmel, hogyan élte meg gyermekei születését, a hozzájuk fűződő viszonyát, a saját apaságát. Mindkét kötetben hihetetlen intenzitással és intimitással mesél.

– *És mi lenne a harmadik „szerelemgyerek”?*

– Carsten Jensen: *Mi, vízbe fúltak*. A Kossuth Kiadó jelentette meg 2014-ben. Egy igen vaskos, több mint hétszáz oldalas kötetről van szó. Nagyon jól megírt, rendkívül élvezetes olvasmány, iszonyatosan nagy munkát fektetett bele a szerző. Levéltárakat, könyvtárakat bújít, rengeteg régi iratot nézett át. Kierződik belőle, hogy mindezt nagy szeretettel tette. Érdekes a szerkezet, a szerző folyamatosan váltogatja a narrátorokat az egész szövegben. A nagyszabású regény történetét egy dán kikötővároska, az Æro szigetén található Marstal 1848-tól 1945-ig tartó története ihlette. A közel száz évet átfogó család-, város-, nemzettörténet több generációról mesél, akik mellé szegődve az olvasó végül a fél világot behajózza. Nem túlzok, ha azt mondom, ez a könyv komoly vizsgafeladat volt. Mivel a magyar nem tengeri hajós nemzet, a hajózás szókinccse is finoman szólva szűkebb, mint a skandinávoké, a különféle hajók és alkatrészeik elnevezéseivel, tengerészeti kifejezésekkel sokszor óránként meg kellett küzdenem.

– Könnyen fel tudja idézni régebbi fordításait, vagy ha befejezte, egy bizonyos idő után legfeljebb dereng, hogy ilyen is volt?

– Nyilván a szívemhez közelálló munkák mindig emlékezetesek, azokat fel tudom idézni, sőt sokáig kísértének is. De bevallom, előfordult már olyan könyv, melynek lefordítása után néhány hónappal bele kellett pillantanom a jegyzeteimbe, hogy fel-idezzem a kevésbé fő csapásokat, szereplőket.

– Mit fordít most?

– Jelenleg Lars Joachim Grimstad „Fahr miniszterelnök és Fiai” címet viselő sorozatának második kötetét fordítom, amelynek címe *A Napkirály*. A sorozat első darabja, az *Eltűnt gyerekek* tavaly jelent meg a Kolibri gondozásában. A második kötet ott folytatódik, ahol az előző véget ér: a Fahr-család Bora Borán tölti téli vakációját, amikor az apa, Teddy Fahr, aki mellesleg Norvégia nemrégiben megválasztott, rendkívül népszerű miniszterelnöke, rettenetes hírt kap. eltűnt az olaj az Északi-tengerből, Norvégia pedig a világ egyik leggazdagabb országából a világ egyik legszegényebb országa lett. Ráadásul újdonsült ismerősükről is kiderül, hogy nem csak miniszterelnöki babérokra tör a szomszédos Svédországban, hanem ennél sokkal nagyra törőbb terveket dédelget Norvégia rovására. A miniszterelnök fia, Finn és barátai mindent elkövetnek, hogy a végére járjanak a csalárdásznak.

PETRIKOVICS EDIT

Született: Nyíregyházán, 1976-ban.

Érettségi: nyíregyházi Wesselényi Miklós Szakgimnázium (1994).

Felsőfokú tanulmányok: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged, német nyelvtanári szak (1996–97), ELTE BTK Skandináv Nyelvek és Irodalmak Tanszék, norvég specializáció (1997–2002), ELTE BTK kulturális antropológia (1998–2001), BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, PR-szakirány (2003–2004).

Nyelvtudás: norvég, német, spanyol, illetve olvasási és fordítási szinten: dán, svéd.

Munkahely: 2007-től szabadfoglalkozású műfordító.